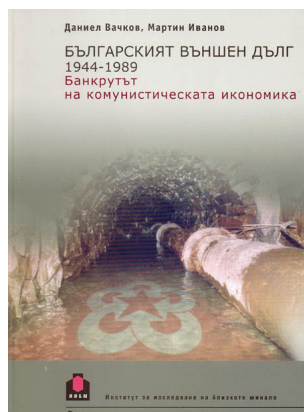

Дълговете, глупако!

Написано от Христо Христов
Неделя, 03 Февруари 2013 19:17

Винаги съм се питал толкова ли са трайни пораженията от комунистическата пропаганда и манипулация върху онези хора, които с носталгична въздишка казват: при социализма се живееше добре. Имаше работа, имаше безплатно образование, имаше безплатно здравеопазване.

Как тогава управлението на БКП не продължи да твори блага за хората, а взе, че се сгромоляса? Въпрос, който същите тези хора сигурно никога не са си задавали или ако са имали някакви съмнения са се задоволили с обяснението на комунистите, че Горбачов провалил социализма.

Истината е съвсем друга. И тя е, че няма нищо безплатно. Още повече при т. нар. социализъм, когато развитието на страна и различните социални придобивки са за сметка на дългове, за които обществото изобщо не знае. Дългове в долари, които до 60-те години са предимно от съветски банки, а след това и от западни кредитни институции до краха през 1989 г.

Не е осъдително управлението на една държава да взима кредити, но престъпление е когато не е в състояние да ги връща и десетилетия наред държи собствените си поданици в неведение за действителното икономическо развитие на страната. В българския случай накрая не провалилата се БКП, а цялото общество плаща и продължава да плаща сметката на неуспешното ѝ управление.

Ако използвам фразата на президента Клинтън „икономиката, глупако“, с която през 1992 г. спечели изборите, струва ми се подходящо за случилото се в стопанския живот на България при комунизма тя да бъде перифразирана в „дълговете, глупако!“

Затова тази неделя ви представям в електронната библиотека на **desebg.com** книгата на **Дание**
л **Вачков и Мартин Иванов „Българският външен дълг 1944-1989“**.

Изследването на двамата историци е посветено на банкрута на комунистическата икономика. Книгата се появи през 2008 г., година след публикуването на

[„Тайните фалити на комунизма“](#),

в която за първи път бяха очертани трита момента, в които управлението на БКП при Тодор Живков изпада в несъстоятелност и не е в състояние да изплаща външния дълг – 1960 г., 1977 г. и 1989 г.

Книгата „Българският външен дълг 1944-1989“, дава перспективата на развитието на външните задължения при комунизма. В нея детайлно са разглежда фалитите на комунистическото управление, които авторите определят с термина „дългова криза“ и предпоставките за тях.

„Несъмнено проучването на темата има важно значение не само за развитието на научните разработки върху най-новия период от българската история, но и дава някои отговори на напълно актуални проблеми, свързани с по-нататъшното стопанско развитие на страната, с контактите ѝ с международните финансови институции“, посочват в увода двамата историци.

Интерес представлява главата, в която са проследени новите финансови задължения на България след подписване на Московското съглашение за примирие (октомври 1944 г.) и края на Втората световна война. Съглашението включва голям брой клаузи, отнасящи се до налагането на различни финансови задължения на България. Едно от тях е, че страната е задължена да поеме разходите по придвижването на съюзните войски през територията на България по суша, въздух и море. Тук веднага бих ви препратил към книгата Веселин Ангелов, озаглавена [„Третата национална катастрофа“](#), която ще ви даде представа по какъв начин България е ограбена по време на съветската окупация.

В изследването на историците Вачков и Иванов е отделено място и на външния дълг в периода на изграждане на сталинския модел в икономическото развитие на страната. Проследена е преориентацията на външната търговията към СССР и страните от съветската зона.

Дълговете, глупако!

Написано от Христо Христов
Неделя, 03 Февруари 2013 19:17

Особено важно е разглеждането на първия фалит на управлението на БКП при Тодор Живков през 1960 г., когато той [тайно и еднолично продава \(подарява\) златния резерв](#) на България на Москва, за да компенсира невъзможността да изплаща дълговете към съветските банки кредитори. Авторите дават отговор на въпроса защо това се случва? Изключително ценно е позоваването на докладите на тогавашния председател на БНБ Кирил Несторов, в които са описани всички погрешни политики на управляващите. Ето най-важните от тях:

- в ТКЗС са заложили твърде ниски норми, което е причина за извършването на значителни разходи от държавния бюджет, без те да са адекватни на произведената продукция;
- отчитане на голям брой трудовни, на които не съответства реално положение труд;
- нарастване на работната заплата в резултат на количественото увеличаване на производството, но без да се отчита ниското качество и нереализираната продукция в промишлеността;
- необезпечаване на доходите с необходимия обем стоки и услуги, над 25% от пуснатите пари не се връщат в банките, явление, което не се е проявявало от години;
- въпреки това БНБ продължава да емитира банкноти, което води до увеличаване на паричната маса;
- продължаващи разхищения и злоупотреби на длъжностни лица в икономиката – по сведения на ревизионното управление на Министерството на финансите за 1960 г. са нанесени щети на държавата за 350 млн. лв.;
- завишават се производствените разходи, отчита се неположен труд.

Подробно е разгледана и втората „дългова криза“ и причините са нея през 1977 г. Както и при втория фалит, така и при втория управлението на БКП е спасено след намеса на генералния секретар на ЦК на КПСС. В първия случай това е Хрущов, а във втория – Бержнев. Брежнев дори си позволява забележката към своя „приятел“ Тодор, която има характер на предупреждение: да внимава с кредитите от западните банки, защото от икономически проблемът ще се превърне в политически. Нещо, което се случва 12 години по-късно.

Третият фалит на комунистическото управление също присъства с обстоен анализ. *„Следвайки своята изкривена непазарна логика, плановата икономика поражда серия от стопански неравновесия, които, от една страна, помпат валутната задлъжнялост (за запълване на „дупките“ в платежния баланс и за внос на инвестиционни стоки, които икономиката не е в състояние да произведе сама), а от друга – пречат на ефективното*

Дълговете, глупако!

Написано от Христо Христов
Неделя, 03 Февруари 2013 19:17

използване на привлечените ресурси. Масовите разхищения, незавършеното строителство, ниското качество на продукцията, нейната огромна материално- и енергоемкост тласкат все по-нагоре размера на валутния дълг”, посочват авторите.

Те подчертават, че основна причина за неконтролно нарастващия външен дълг е хроничният дефицит по текущата сметка на платежния баланс. Привличаните след началото на 70-те години валутни кредити са средство за компенсиране на явната неспособност на българската икономика да произведе достатъчно стоки, с чийто износ да финансира вноса на жизненоважни западни произведения.

В заключение авторите посочват, че в периода на социалистическо развитие на България една от главните теми на пропагандата е, че в следствие на преобразованията в народното стопанство страната се е превърнала в модерна индустриална държава, разполагаща с високотехнологични мощности и стабилна икономическа основа, която повишава „материалното и културното благосъстояние на народа”. Постоянно се внушава, че докато капиталистическият свят се намира в перманентна криза, социалистическата икономика остава неподвластна на международните финансови, търговски и стопански сътресения. Всъщност изследването на пазените дълго време в строга тайна документи от този период доказва недвусмислено, че периодично се проявяват огромни стопански и финансови проблеми, които разтърсват из основи системата на производство и разпределение в социалистическото общество. Сред най-ярко проявяващите се последици на тези трудности е увеличаването на външните задължения.

И трудностите и лишенията, които преживяхме като общество след промените, в значителна степен се дължат на онова „всичко безплатно”, което комунистическото управление завеща на българите като външен дълг от 11 млрд. долара. Каква по-лоша изходна основа за трудния път към пазарна икономика и реални икономически реформи. Лошото е, че много хора има къса памет, на която наследниците на комунистическата партия разчитат днес.

Даниел Вачков, Мартин Иванов, „Българският външен дълг 1944-1989” – банкрутът на комунистическата икономика, Институт за изследване на близкото минало, изд. „Сиела”, 2008 г., 254 страници.